

Mimořádné fakulty v Československu v letech 1948–1989

Eva Vybíralová

Na úvod je nutno objasnit obsah tohoto článku: nepojednává o fakultách ve smyslu částí univerzit (jako jsou teologická fakulta, právnická fakulta, lékařská fakulta a další), ale o pravomocích, které Apoštolský stolec (nebo jiný nositel pravomoci) delegoval na osoby sobě podřízené (zpravidla biskupy-ordináře), a to buď na dobu neurčitou, nebo na delší dobu předem určitou (př. řádné pětileté fakulty) nebo pro předem určený počet případů.

Jedná se především o pravomoci dispensovat, přesněji udělovat v konkrétních situacích výjimky (dispens, indult, licenci apod.) od vyšších, ne(jen) vlastních zákonů. Systém těchto fakult se vyvinul ze středověkého, eklesiologického chápání vztahu papeže a (diecézního) biskupa, který byl vnímán jako jakási prodloužená ruka papeže. Kodex kanonického práva z roku 1917 rozlišuje fakulty habituální a fakulty ad actum, poskytnutí fakult se uskutečňuje *ab homine* nebo *a iure*. Habituální fakulty jsou připodobněny privilegiím *praeter ius* a přecházejí na nástupce v úřadu. Druhý vatikánský koncil přinesl zásadní změny – dosavadní koncesní systém byl vystřídán systémem rezervačním (viz dekret *Christus Dominus* z 28. října 1965, o pastýřské službě biskupů v církvi, oddíl 8, dále jen CD). Rok po ukončení koncilu, v roce 1966, bylo zveřejněno motu proprio *De episcoporum muneribus*¹ jako prováděcí předpis k CD 8, ve kterém je uvedeno 20 závažných případů, jejichž dispensace zůstává rezervována papeži, zbytek přechází do pravomoci sídelního biskupa.

¹ PAVEL VI., Motu proprio *De episcoporum muneribus* (*Normae Episcopis impertiuntur ad facultatem dispensandi spectantes*) z 15. června 1966, in: *AAS* 58 (1966), s. 467–472.

Brzy po únorovém převratu a s ním souvisejícím převzetím moci v Československu komunisty se ukázalo, že se s největší pravděpodobností bude opakovat scénář snahy Sovětského svazu o ovládnutí katolické církve, který proběhl při zabrání Podkarpatské Rusi, části Rumunska a podobně: tedy znemožnění kontaktu s Apoštolským stolcem, internace, deportace či věznění, příp. poprava biskupů, uzavření klášterů, kněžských seminářů, katolických škol atd. V situacích pronásledování církve, kdy byl znemožněn přímý kontakt místní církve s Apoštolským stolcem, bývaly biskupům dané místní církve udělovány mimořádné fakulty. Nejznámější fakulty pro církve v Československu bývají označovány také jako mimořádné či mexické fakulty. Zároveň je třeba mít na paměti, že v Československu byl aplikován mnohem větší počet tajných fakult a dalších instrukcí, kromě tzv. mexických fakult.

Článek se opírá o přednášku přednesenou autorkou v květnu 2017 na 8. semináři kanonického práva pro pracovníky církevních soudů české a moravské církevní provincie v Hradci Králové a o autorčinu dizertační práci.²

Mexické fakulty – aneb bez střežíků a rukaviček

Jako další označení tzv. mexických fakult³ bývá užíváno termínů: tajné, speciální, mimořádné, ilegální (z pohledu StB),⁴ římské nebo vatikánské fakulty. Obecně je známo, že se jedná o soubor dispenzí od liturgických, organizačních a disciplinárních předpisů církve, který měl katolickou církev v Československu lépe připravit na situaci pronásledování.

Bližší informace o nich, ani jejich obsah, dosud nebyly, pokud se nemýlím, publikovány. Kromě vatikánských archivů, ve kterých se tyto fakulty jistě nacházejí, ale zůstávají zatím nepřístupné, se tzv. mexické fakulty nacházejí mj. také

² VYBÍRALOVÁ, Eva, *Untergrundkirche und geheime Weihen. Eine kirchenrechtliche Untersuchung der Situation in der Tschechoslowakei 1948–1989*, dizertace obhájená na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, 2017, publikovaná v nakladatelství Echter v řadě Erfurter Theologische Studien, 2019. Překlad do češtiny bude následovat.

³ Název odkazuje na situaci těžkého pronásledování katolické církve v Mexiku ve 20. a 30. letech 20. století, kde byly zavražděny tisíce kněží, řeholnic/řeholníků a laiků. Českému čtenáři přiblížil situaci v Mexiku spisovatel Graham Greene ve svém románu *Moc a sláva*. Pojem „mexické fakulty“ je v českém prostředí rozšířen díky Václavu Vaškovi i jiným autorům. Zatím se ovšem autorce nepodařilo dohledat v historickém archivu Státního sekretariátu (Archivio storico) ani v Tajném vatikánském archivu obdobné soubory fakult pro mexickou církev, jak je známe z našeho prostředí. S největší pravděpodobností se tyto soubory postupně vyvinuly na základě zkušeností s pronásledováním v Mexiku, Sovětském svazu, republikánském Španělsku i jinde.

⁴ Státní bezpečnost, tj. tajná policie za komunistického režimu v Československu. Pozn. red.

v Archivu bezpečnostních složek (ABS) v Praze.⁵ Konkrétně se jedná o vyšetřovací a soudní spisy biskupů Štěpána Trochty (V 2309 MV), Karla Otčenáška (V 1192 HK) a Ladislava Hlada (V 4888 MV), kněze Vojtěcha Kodery (V 353 Liberec) a pravděpodobně i další, ve kterých tyto dokumenty sloužily jako corpus delicti. Součástí těchto spisů jsou také latinské texty fakult i jejich české překlady pořízené pro potřeby soudu v roce 1954 a dále několik průvodních dopisů.

Autenticita fakult

Pravost těchto fakult nebyla ze strany církve zatím potvrzena.⁶ Co se ale jejich autenticity týče, je těžko představitelné, že by si komunistický režim dal tolik práce s vytvořením důkazního materiálu pro soud, materiálu takového rozsahu, který obsahoval celkově několik desítek stránek latinského textu.

Nepřímým důkazem pravosti těchto fakult je srovnání se speciálními fakultami pro rumunskou církev z července 1948.⁷ Jako další nepřímý důkaz pravosti může sloužit např. dopis arcibiskupa Matochy soudnímu vikáři olomouckého církevního soudu z listopadu 1950, ve kterém jsou dvě fakulty doslovně citovány.⁸

Zajímavé je, že po roce 1989 se fakulty během diskusí ohledně tajných svěcení neobjevily. Kardinál Miloslav Vlk dokonce tvrdil, že je nikdy neviděl.⁹ Tajný biskup Fridolín Zahradník v jednom rozhlasovém pořadu naopak sdělil, že mexické fakulty mu zapůjčil k přečtení biskup Karel Otčenášek.¹⁰

⁵ Poprvé na tuto skutečnost upozornil historik Jiří Plachý ve své studii: PLACHÝ, Jiří, *Biskup Trochta v hodině velké zkoušky*, in: *Securitas imperii* 11 (2005), s. 129–134, zde s. 129, pozn. 2. Ovšem již před ním se tzv. mexickými fakultami na Slovensku okrajově zaobírali autoři PEŠEK, Jan, BARNOVSKÝ, Michal, *Štátní moc a církev na Slovensku 1948–1953*, Bratislava, 1997, s. 203–205.

⁶ Žádost o povolení vstupu do vatikánských archivů a o autorizaci textů fakult od kardinála Dominika Duky pro mě z roku 2013 byla prefektem Kongregace pro nauku víry, arcibiskupem Gerhardem L. Müllerem odmítnuta.

⁷ Až na několik odchylek se jedná o doslovné znění. Srov. BIRTZ, Mircea – KIÉREIN, Manfred, *Voices from Ecclesia militans in Czechoslovakia. Letters and Autographs*, Claudiopolis (Cluj-Napoca), 2011, s. 64–70. Elektronický odkaz: <https://remusmirceabirtz.files.wordpress.com/2011/09/book1-net.pdf>.

⁸ Srov. archiv církevního soudu v Olomouci, dopis arcibiskupa Matochy soudnímu vikáři ze dne 13. 11. 1950. Za tuto informaci děkuji ICLic. Monice Menke, Th.D.

⁹ Soukromý archiv autorky, interview autorky s kardinálem Miloslavem Vlkem, 10. 7. 2012, Praha.

¹⁰ Srov. ČRo Vltava, pořad *Prameny a proudy, Skrytá církev (7/10)*, vysíláno 30.5.2010. Elektronický odkaz: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/740093.

Původ fakult

S velkou pravděpodobností byly tyto fakulty připraveny pro vícero zemí v podobné situaci – a sice v situaci pod nadvládou komunismu, protože o členech komunistické strany je ve fakultách konkrétní zmínka. Dále, jak již bylo uvedeno, obdržela téměř totožné fakulty církev v Rumunsku. Tezi o určení těchto fakult pro více zemí podporuje také fakt, že ve fakultách je zmínka o katolické církvi jak latinského, tak byzantského i arménského ritu – přičemž na území Československa žádní arménští katolíci věřící nežili – ti se dříve usadili v Haliči nebo Sedmihradsku. V úvodu textu „Ordinazioni clandestine nei Paesi dell’Europa centro-orientale“¹¹ je zmínka o tom, že papež Pius XII. se dne 8. května 1941 rozhodl vybavit některé papežské legáty (nuncie) speciálními fakultami. Podobné fakulty měly být podle tohoto textu uděleny už dříve biskupům v Mexiku, Španělsku i v jiných zemích. Když se situace ve východní Evropě v poválečném období zhoršila a kontakt s Apoštolským stolcem byl přerušen, byly tyto fakulty delegovány na místní ordináře.

Rozšíření fakult

V českých zemích se rozšířila teze, že mexické fakulty přivezl v listopadu 1948 ze své cesty ad limina do Říma biskup Štěpán Trochta.¹² Přitom není jasné, proč by fakulty měl získat pouze biskup Trochta, když v Římě byli společně s ním ještě biskup Čárský a hlavně arcibiskup Beran.

Podle jiné teze získal mexické fakulty jako první olomoucký arcibiskup Matocha.¹³ S velkou pravděpodobností se ale na rozšíření fakult podílel sám zástupce internunciatury Ottavio de Liva, který podle svědectví jak na podzim 1949, tak ještě krátce před svým vyhoštěním z republiky v březnu 1950 objížděl diecéze

¹¹ Tento několikastránkový text se nachází v soukromém archivu kardinála Miloslava Vlka. Nenese datum ani podpis, obsahuje věcné chyby. K textu byl s největší pravděpodobností připojen průvodní dopis nuncia Giovanniho Coppy předsedovi tehdejší biskupské konference ČSFR ze dne 4. 8. 1992.

¹² Většina autorů (Vaško, Balík/Hanuš atd.) vychází pravděpodobně z díla českých salesiánů: *Štěpán kardinál Trochta. Životopisná črta a výběr z proslovů a pastýřských listů*, Řím, 1984, s. 138. VAŠKO, Václav, *Dům na skále*, sv. 1, s. 93. BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno, 2007, s. 67.

¹³ CHAROUZ, Jindřich Zdeněk, *Biskup – vyznavač. Josef Karel Matocha 1888–1961*, Olomouc, 1991, s. 57n.

a udílel biskupům instrukce Apoštolského stolce.¹⁴ Ke kněžím, kteří byli od roku 1950 umísťováni v internačních táborech, byly fakulty pro ně určené přinášeny spolehlivými tajnými kurýry, často ženami. Na rozmnožování či opisování fakult se v táboře podílel mj. františkán Jan Baptista Bárta.¹⁵

Ve svém dopise československým ordinářům ze dne 29. října 1949 píše Ottavio de Liva pod papežským tajemstvím: „Podle ctihodného pověření Státního sekretariátu Jeho Svatosti je mi ctí Tvé nejdůstojnější excelenci oznámit, že pro případ, v kterém nebude možné Apoštolské internunciature vejít ve styk s Tebou a Tobě nížádným způsobem se Svatou stolicí a jestliže bude nebezpečí těžké škody v průtahu, že tato papežská legace Tě subdeleguje ex nunc pro tunc s oprávněním opětne subdelegace, pokud bude třeba, abys mohl postoupit všechna nejspeciálnější oprávnění, připojené k tomuto dopisu. Kněží, subdelegovaní od Tvé excelence, jakmile jen jim bude možné, Ti dají zprávu o užití těchto oprávnění. Také Tvá excelence podá Státnímu sekretariátu Svaté stolice úhrnnou zprávu o poskytnutých oprávněních a počet z toho, jakým způsobem kněží těchto oprávnění užili.“¹⁶

Dále jsou uvedena pravidla pro užívání jednotlivých dispenzí a dalších výjimek, s následujícími výjimkami: dispenz od závazku kněžského celibátu, od překážky v příbuzenství v prvním stupni přímé linie pro konsumované manželství, dispenz ohledně manželství zamýšleného a nekonsumovaného, jmenovat nebo překládat biskupy nebo přijímat jejich demise, měnit jakýmkoliv způsobem stav diecézí nebo zřizovat samostatné apoštolské administratury, udělovat dispense pro nedostatek věku při ordinaci kněží nad 18 měsíců, světit kandidáta před dokončením předepsaného studia. V případě udělování jakýchkoli výjimek je třeba, pokud je to možno, následovat římské praxe jak ve způsobu postupu, tak při ukládání výhrad a podmínek v jednotlivých případech. Pokud to okolnosti dovolí, zaplatí ordináři Svatému stolci obvyklou taxu. V příhodný čas předloží ordinář nebo jím subdelegovaná osoba obsáhlou zprávu o udělených dispensích a jiných výjimkách.¹⁷

¹⁴ KAPLAN, Karel, *Staat und Kirche in der Tschechoslowakei 1948–1952*, München, 1990, s. 117. NOVOSAD, Jaroslav, *Štěpán Trochta: Svědek „T“*, Praha, 2001, s. 133

¹⁵ Srov. ABS (Archiv bezpečnostních složek), V 2309 MV (Štěpán Trochta), výpověď P. Stanislava Šamárka ze dne 15. 4. 1953, s. 156.

¹⁶ ABS, V 4888 MV (Ladislav Hlad).

¹⁷ Srov. *ibid.*

Samotné fakulty jsou přiloženy k průvodnímu dopisu, a sice v podobě dvou seznamů oprávnění od Svaté Stolice: jak pro případ skutečného pronásledování, tak pro situaci, v níž se předpokládá praktická možnost, i když omezená, obrátit se do Říma, tedy kde stav otevřeného pronásledování polevil. „Takové seznamy se připojují nikoliv proto, aby se omezil rozsah přítomných nejspeciálnějších oprávnění, nýbrž toliko jako pravidlo při užívání těchto oprávnění.“¹⁸

Z března 1950 pochází dopis vatikánského Státního sekretariátu československým ordinářům (Nr. 2432/50), pod kterým je podepsán Domenico Tardini.¹⁹ Tento dopis uvádí (především jazykové) opravy předešlého dopisu de Livy.

Příloha I (pro případ skutečného pronásledování)

Obsahem první přílohy dopisu vatikánského diplomata de Livy, která se týká případů opravdového pronásledování, kdy je znemožněn kontakt s Apoštolským stolcem, jsou tři soubory fakult a instrukcí:

- Pokyny pro vedení diecéze a pro zabezpečení nepřetržité pravomoci v jednotlivých okolnostech (*Instructiones pro dioecesium regimine et potestatis jurisdictione continuitate tuendis in peculiaribus adiunctis*).
- Zmocnění pro případ opravdové nutnosti, bude-li totiž ostře zabráňováno vyznávati katolickou víru a prováděti kultus. Existence důvodu zavazuje Ordináře ve svědomí těžce (*Facultates in casu tantum verae necessitatis valiturae, nempe si confessio catholicae fidei ac cultus exercitium asperae praependiantur, graviter onerata super existentia causae Ordinariorum conscientia*).
- Zmocnění pro kněze obojího kléru, jak obřadu latinského, tak východního, deportované, zajaté, nebo se skrývající, pokud bude trvat pronásledování (*Facultates pro sacerdotibus utriusque cleri, tum ritus latini cum orientalis, deportatis, captivis vel latitantibus, quamdiu persecutio durabit*).²⁰

¹⁸ Ibid.

¹⁹ ABS, V 1192 HK (Karel Otčenášek), dokument č. 1, s. 6–7.

²⁰ Latinské texty: ABS, V 1192 HK 01 (Karel Otčenášek), V 2309 MV (Štěpán Trochta), obálka 1 B. Český překlad byl pořízen pro potřeby StB a soudu: ABS, V 4888 MV (Ladislav Hlad), ABS, V 353 Liberec (Vojtěch Kodera), V 2309 MV, obálka 1 B (Štěpán Trochta). Tyto dokumenty publikovány v originále i českém překladu in: VYBÍRALOVÁ, Eva, *Untergrundkirche und geheime Weihen. Eine kirchenrechtliche Untersuchung der Situation in der Tschechoslowakei 1948–1989*. Elektronický odkaz: <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/download/14005917>.

Příloha II (pro případ zhoršené komunikace)

- Oprávnění, povolená od papeže Pia XII. – zejména pro nejmýš těžké nesnáze dopravní, jimiž je bráněno ordinářům některých krajů stýkat se písemně se Svatoú Stolicí – svému legátovi v týchž krajinách – tzv. Kongregační fakulty (Facultates ob rerum temporumque discrimina ac praesertim gravissimas propter rei vehicularis difficultates, quibus certarum regionum Ordinarii cum Apostolica Sede per litteras communicare prohibentur, a SS.mo D.no Nostro PIO Divina Providentia PAPA XII Suo in iisdem regionibus Legato concessae)

Na následujících řádcích v krátkosti rozebereme jednotlivé dokumenty:

Pokyny pro vedení diecéze

Pro případ svého zajetí, odstranění, vyhnanství anebo nemožnosti jakéhokoli, ani písemného svobodného kontaktu se svými diecézany, mají sídelní biskupové jmenovat dva kněze, kteří by se v takové situaci podle předem stanoveného pořadí ujali řízení diecéze. Kněz, který se takto ujme řízení diecéze, má okamžitě jmenovat svého nástupce, který je v pořadí třetím nástupcem diecézního biskupa. Kněz takto řídící diecézí má tytéž povinnosti a tatáž práva jako diecézní biskup, včetně všech mimořádných opatření, ovšem s výjimkou úkonů, ke kterým je zapotřebí biskupské svěcení.

Podle tohoto pokynu jmenovali biskupové Československa své tajné zástupce. Například pražský arcibiskup Josef Beran jmenoval biskupa Kajetána Matouška a kanovníka Josefa Čiháka, Matoušek pak za svého nástupce určil tajně vysvěceného biskupa Ladislava Hlada.²¹ Prešovský eparcha Pavel Peter Gojdič jmenoval dokonce pět svých nástupců.

I toto opatření se nakonec ukázalo být málo účinným, protože většina na jeho základě tajně jmenovaných nástupců biskupů skončila ve vězení, v internačním táboře nebo neměla dostatek odvahy tento úřad vykonávat.²²

²¹ Srov. ABS, V 4888 MV (Ladislav Hlad), výpověď P. Josefa Čiháka z 26.–28. 8. 1959, s. 65; výpověď Ladislava Hlada ze dne 19. 12. 1959, s. 101.

²² První Gojdičův nástupce biskup Vasil Hopko byl internován a brzy nato uvězněn, další nástupce Ján Kokinčák přešel pod tlakem k pravoslaví, Michal Sabadoš odešel do Maďarska, Mikuláš Rusnák a Miron Podhájecký byli internováni. Ještě v době internace před svým uvězněním jmenoval biskup Hopko Ivana Ljavince za generálního vikáře pro řeckokatolickou církev v celém Československu. Srov. BORZA, Peter, MANDŽÁK, Atanáz, *Z podzemia na svetlo*, in: *Impulz* (4/2008). Elektronický odkaz: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?353>. Po svém propuštění z vězení měl být Ljavince

Zmocnění pro případ opravdové nutnosti

Jedná se o fakulty, které může ordinář po zralé úvaze (je vázán svým svědomím) udělit svým i cizím kněžím, a to obojího ritu. Celkem jde o 33 fakult. Fakulta č. 1 potvrzuje to, co tvrdí jezuita P. Jan Rybář: „S Vatikánem nešla dělat konspirace.“²³

Pro situaci opravdové nutnosti, kdy je bráněno katolickým bohoslužbám, vydal Apoštolský stolec povolení: „Obětovati pontifikální mši svatou bez střeveců, tunicel, dalmatiky a rukavic, pokud nejsou tato biskupská roucha k dispozici.“ Další fakulty se týkají především liturgického a sakramentálního práva, předpisů o postu, a dále manželského, procesního, řeholního práva. K zajímavějším a své době lépe přizpůsobeným fakultám patří např. možnost zplnomocnit kněze, který zastává nějakou církevní hodnost, k udělování bířmování (č. 20).

Velmi praktickou byla fakulta č. 23 umožňující povolit zpovědníkům: „a. Aby mohli používat své pravomoci v celém území ovládaném vládou náboženství nepřiznivou, bez zřetele na hranice jednotlivých diecézí [tzv. generální jurisdikce], b. Aby mohli rozhřešovat od případů a trestů vyhrazených ať už místním Ordinářům, nebo Svaté Stolicí a aby k tomu mohli používat mimořádného zmocnění can. 2254.“

Komunisty pravděpodobně nejvíce provokující byla fakulta č. 25: „Povoliti kněžím zmocnění, aby platně a dovoleně směli asistovati manželství s toliko jedním svědkem nebo beze svědků, jde-li o snoubence, kteří jako příslušníci strany komunistické nebo vojska se bojí uzavírati církevní sňatek přede dvěma svědky, je-li však knězi známo, že jsou svobodni a není překážek.“

Otázku církevního soudnictví regulovaly fakulty č. 26 a 27, které umožnily za určitých podmínek „ustanoviti soud druhého pořadí ve své diecési, když současné obtíže znemožňují spojení s druhými a doklady by mohly být snadno poškozeny“ (č. 26) a vést procesy kratším způsobem, avšak se zachováním podstatných prvků z CIC/1917 a z Instrukcí Posvátné kongregace svatých svátostí z roku 1936 (č. 27).

Dále mohli ordináři povolit sobě podřízeným kněžím modlitbu růžence místo breviáře, pokud by jim z důvodu vlastnění breviáře hrozilo nebezpečí (č. 29),

---

Hopkem znovu potvrzen ve svém tajném úřadu. Srov. Consacrazioni vescovi clandestini – Ivan Ljavinec, in: soukromý archiv kardinála Miloslava Vlka.

²³ BERÁNEK, Josef, RYBÁŘ, Jan, *Deník venkovského faráře. Hovory s Janem Rybářem*, Praha, 2016, s. 37.

nebo jim dovolit nosit civilní oděv, pokud „jinak nemohou ani přejít ani setrvat na území ovládaném nepřátelskou mocí“ (č. 32).

Zmocnění pro deportované, zajaté nebo skrývající se kněze obojího kléru

Tento soubor obsahuje celkem šest dispencí či pravomocí. První dvě se týkají liturgického práva: povolení sloužit mši bez liturgických rouch, s kalichem z obyčejného skla, s chlebem pšeničným i kvašeným, bez světel, ostatků, bez postu (č. 1) a možnost sloužit (z paměti) mariánskou votivní mši svatou nebo mši za zemřelé (pro východní kněze nabídka rozšířena), pokud není k dispozici mešní kniha (č. 2). Kněz-farář je v dané situaci osvobozen od obětování mše za lid (č. 3).

Fakulta č. 4 je rozsáhlejší, zabývá se svátostí smíření a obsahuje generální jurisdikci pro zpovídání všech věřících, i řeholníků a řeholnic „na celém území podléhajícím víře nepřátelské vládě, bez zřetele na hranice jednotlivých diecézí.“ Rozhřešení může kněz udělit od kterýchkoli hříchů a trestů, i jakkoli rezervovaných, s výjimkou případů: odpadu od víry, přímého porušení svátostného tajemství, uzavření civilního manželství knězem, svádění ke hříchu a rozhřešení spoluvíníka, bude-li možno se obrátit na Apoštolský stolec nebo na ordináře. V opačném případě mohou kněží i tyto zmíněné hříchy odpouštět. Zůstává povinnost obrátit se na Apoštolský stolec, jakmile se situace změní a kontakt bude možný. Dále je deportovaným, zajatým či skrývajícím se kněžím dovoleno udělovat svátost biřmování, s aspoň předpokládaným souhlasem místního ordináře (č. 5). Nejrozsáhlejší je poslední zmocnění tohoto souboru, které se týká manželského práva. Následující platí v situaci, kdy není možno se obrátit na místního ordináře: asistovat platně a dovoleně manželstvím s pouze jedním svědkem nebo beze svědků, jde-li o snoubence, kteří jsou členy strany komunistické nebo příslušníky armády; zplatňovat manželství neplatně uzavřená (konvalidace manželství), po předchozím prominutí překážek, obnovením souhlasu přede dvěma svědky a knězem; dispenzovat ode všech překážek i vícenásobných, s výjimkou těch, které pocházejí z kněžského svěcení nebo z příbuzenství v přímé linii z úplného manželství a ze slavných nebo i z jednoduchých řeholních slibů, s opatřením kanonických záruk, kdykoli se jedná o manželství smíšená ať růzností vyznání nebo rozličností náboženství, zplatnění (sanace) manželství již uzavřených, za obvyklých podmínek. O všech těchto krocích je třeba učinit písemný záznam, uschovat, příp. ve chvíli, kdy to bude možné, zaslat na diecézní kurii (č. 6).

Kongregační fakulty

Tyto fakulty byly subdelegovány jednotlivými římskými kongregacemi a jinými dikasterii papežskému legátu (v Československu diplomatu internunciatury). Papežským legátem byly tyto fakulty subdelegovány ordinářům. Fakulty platí v případě velmi ztíženého či nemožného písemného styku s Apoštolským stolcem. K těmto fakultám je důrazně řečeno, že při udělování různých druhů dispenzí mají být zachovány zvyky římské kurie – co se týče formy, záruk i podmínek. Za udělení dispense mají ordináři v příznivější době zaplatit přiměřenou taxu, což se netýká zmocnění Posvátné Penitentiárie. O všech poskytnutých dispenzích mají vést přesný seznam, aby později mohli podat Apoštolskému stolci zprávu za jednotlivé roky. Soubor fakult zvaných *kongregační* obsahuje celkem 69 fakult od různých římských dikasterií. Uveďme příklady, jaké fakulty jednotlivá dikasteria vydávala.

Kongregace Svatého officia: eucharistický půst kněží (č. 1), překážka smíšeného manželství (č. 2) a různosti vyznání (konkrétně manželství „se židy a mohamedány“), kde je zapotřebí zabránit „nebezpečí mnohoženství a obrázky dítěte“ (č. 3), sanatio in radice – zplnění manželství v základu, tedy prohlášení církevně neplatného manželství církevní autoritou za platné od počátku, a to bez obnovy manželských slibů (č. 4).

Kongregace pro východní církve: hovoří o „věřících jak byzantského, tak arménského obřadu“. Na úvod je připomenuto, že kdykoli existuje obava těžké škody z dodržování východního obřadu, mohou věřící přijímat svátosti v latinském ritu, aniž by to znamenalo jejich přestup k latinské církvi *sui iuris*. Kongregace pro východní církve poskytla dvě fakulty. Fakulta č. 5 je rozdělena na tři podbody a umožňuje přestup k „obřadu latinskému“ (dnes hovoříme o změně příslušnosti k církvi *sui iuris*) za určitých podmínek (přestup jednotlivý, ne společný; doklad o přestupu vyhotovený ve třech kopiích musí být podepsán dvěma svědky a poté uložen ve farním i diecézním archivu a v příznivější době zaslán Kongregaci pro východní církve (5a). Kněžím východního obřadu je dovoleno za určitých podmínek sloužit liturgii v latinském obřadu pod dohledem latinského ordináře a při zabránění pohoršení, jedná-li se o kněze ženaté (5b). Totéž povolení je uděleno kněžím a věřícím latinského obřadu v tomtéž znění a za týchž okolností (5c).

Kongregace svátostí: zmírnění eucharistického postu pro nemocné (č. 7), manželské dispenze (č. 8, 9), sanatio in radice (č. 10, 11), sanatio in radice ad cautelam (č. 12), možnost zahájení procesu *super rato et non consummato* (dispenz uděluje

vždy Apoštolský stolec, č. 13), osvobození podjáhňů a jáhňů ode všech závazků plynoucích z přijetí jejich svčení (č. 14), dispenz od kanonického věku pro přijetí kněžství maximálně 12 měsíců (č. 15), indulty pro zřízení soukromé kaple, přenosného oltáře atd.

Kongregace koncilu: fakulty se týkají nakládání s církevním majetkem, možnosti redukce mešních stipendií (č. 24), dále oprávnění rozhřešovat od trestů pro foro externo, s výjimkou trestů rezervovaných Apoštolskému stolci. Kongregaci zůstává vyhrazeno dispenzovat faráře od rezidenční povinnosti, stejně jako dispenzovat kanovníky kapituly od povinnosti chórové modlitby (č. 25).

Kongregace pro řehole: vydala v rámci kongregačních fakult asi nejobsáhlejší zmocnění. Ta se týkala zřizování a rušení řeholních a noviciátních domů (č. 26, 27), potvrzení generálního představeného při nemožnosti volby nástupce (č. 28), dále postulátu, noviciátu, časných i věčných slibů (č. 32–41), povolení exklaustrace (č. 43, 51), přestupu do jiné řehole (č. 50) nebo propuštění z řehole po časných i věčných slibech (č. 52, 53).

Kongregace obřadů: prodloužení pětiletých zmocnění – např. povolit kněžším světit přenosné oltáře kratší liturgickou formou (č. 57).

Kongregace seminářů: povolení pro vstup do semináře za určitých podmínek pro bývalé řeholníky (č. 59) a pro nemanželské syny (č. 60).

Apoštolská penitenciárie: rozhřešovat od trestů a hříchů rezervovaných Apoštolskému stolci (č. 61), za určitých podmínek v tajných případech od neschopnosti k přijetí svčení plynoucí z vraždy nebo z potratu (č. 62), pro foro interno dispenzovat od manželských překážek (č. 63) a zplatňovat manželství (č. 64), povolit plnomocné odpustky (č. 65) a odpustky porciunkuly (č. 66), svčení devocionálií (č. 67).

Apoštolská datárie: udělování beneficí (č. 68).

Použití tzv. mexických fakult

Na základě těchto tzv. mexických fakult bylo kněžím umožněno sloužit s klidným svědomím mše svaté v jednoduchých až primitivních podmínkách, zpovídat bez omezení, udělovat biřmování, dispenzovat a sanovat v oblasti manželského práva.²⁴

²⁴ Biskup Ladislav Hlad zapisoval případy sanatio in radice i s odkazem na poskytnuté speciální fakulty do farních knih. Jejich kopie se pak jako další corpus delicti ocitly v Hladově spisu. Srov. ABS, V 4888 MV (Ladislav Hlad), dokument č. 19.

Hojně používána byla v pozdější skryté církvi možnost změny příslušnosti k církvi *sui iuris* a sloužení v obou ritech, i když ne vždy byly zachovány všechny kladené podmínky.

Zhodnocení tzv. mexických fakult

Tyto fakulty byly plodem koncesního systému a dřívějšího ekleziologického pojetí. Na důležitosti proto postupně ztrácely po Druhém vatikánském koncilu, který zavedl rezervační systém, dále ztratily zčásti na důležitosti liturgickou reformou či novým Kodexem kanonického práva z roku 1983. Speciální fakulty byly vytvořeny v přesvědčení, že komunistický režim se udrží jen pár let. Nebyly vytvořeny pro absolutně nepřehlednou situaci, ve které se církev ocitla v roce 1950 a v letech následujících. Tyto fakulty nemohly příliš pomoci, když např. všechny diecézní semináře byly uzavřeny, řeholní život v kláštrech byl zrušen, většina biskupů byla internována a jejich spolupracovníci pozatýkáni, nedostatek personálu zcela ochromil církevní soudnictví. Představa pořizování písemných záznamů byla naprosto naivní. K tomu byly fakulty příliš obsáhlé a při výkladu vznikaly některé nejasnosti – např. ohledně generální jurisdikce.

Není zcela jasné, dokdy mexické fakulty platily, příp. dokdy byly užívány. Ve větší míře byla skrytou církví až do revoluce v roce 1989 užívána fakulta umožňující změnu ritu a biritualismus. Tzv. mexické fakulty nebyly nikdy formálně odvolány. S největší pravděpodobností ale přestaly platit po konsolidaci svobodných poměrů v Československu, kdy bylo obnoveno fungování nunciatury a tím umožněn svobodný kontakt s Apoštolským stolicem.²⁵

Neznalost přesného znění těchto fakult před změnou režimu v roce 1989 i po jeho změně byla pravděpodobně důvodem, proč se mnoho lidí činných ve skryté církvi i nadále řídilo mexickými fakultami, často i v případech, na něž se tyto fakulty nevztahovaly (svěcení žen) anebo které z nich byly výslovně vyňaty (tajná biskupská svěcení). Všechny dosud známé neveřejné či tajné biskupské konsekrace, ke kterým došlo v letech 1949 až 1950, se uskutečnily na základě předchozího jmenování ze strany Apoštolského stolce.

V roce 1949 byli konsekrováni: Kajetán Matoušek, František Tomášek, Štefan Barnáš. V roce následujícím došlo k těmto biskupským konsekracím: Ladislav

²⁵ Srov. TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, Praha, 2016, s. 76, pozn. 88.

Hlad, Anton Richter, Miron Podhájecký, Karel Otčenášek. Není vyloučeno, že v této době byli na biskupy vysvěceni ještě další kněží, jak tomu napovídá zápis z 10. zasedání biskupské konference ČSFR, které proběhlo dne 22. 6. 1992 v Římě: „Biskupové se dále zamýšleli nad skutečností platných tajných svěcení tří biskupů, které se kdysi uskutečnilo na základě papežské tajné buly. Jeden z těchto biskupů je už mrtev, někteří snad dosud žijí, ale jejich jména jsou veřejnosti neznámá. Biskupové rozhodli, že je lépe, aby i nadále zůstala tato skutečnost nezveřejněná, vzhledem k tomu, že už je to vše otázka minulosti.“²⁶

Fakulty pro olomouckého arcibiskupa Matochu

Mimořádné fakulty, které obdržel olomoucký arcibiskup Josef Karel Matocha v roce 1951, dalece převyšovaly tzv. mexické fakulty. Arcibiskup Matocha obdržel v roce 1951 po své předchozí žádosti k Apoštolskému stolci pravomoc zřídit ve své diecézi soud třetí instance.²⁷

Kromě toho podle některých autorů mohl Matocha jmenovat do uprázdněných diecézí apoštolské administrátory, jim a kapitulním vikářům udílet práva sídelních biskupů včetně speciálních fakult a v případě nouze delegovat všechny fakulty na dalšího ordináře s právem subdelegace.

V roce 1961, tedy krátce před svou smrtí, chtěl Matocha delegovat své pravomoci na brněnského kapitulního vikáře Josefa Kratochvíla.²⁸ Nic bližšího o mimořádných zmocněních pro arcibiskupa Matochu zatím bohužel není známo.

Instrukce Pia XII. (fakulty) pro jezuitu

Apoštolský stolec si byl vědom nebezpečí plynoucího ze snahy komunistických vlád o ovládnutí katolické církve, případně snahy o založení národních církví. Z toho důvodu vydalo v dubnu 1951 Svaté oficium dekret o zostření trestněprávních následků nedovolené konsekrace: pokud dojde ke konsekraci bez souhlasu Apoštolského stolce, bude ipso facto exkomunikován svěcenec i světitel, třebaže

²⁶ In: soukromý archiv kardinála Miloslava Vlka. Nic bližšího zatím není známo.

²⁷ Srov. MENKE, Monika, *Soudnictví římskokatolické církve v českých zemích v období kodifikovaného kanonického práva*, Olomouc, 2015, s. 148. CHAROUZ, Jindřich Zdeněk, *Biskup – vyznavač. Josef Karel Matocha 1888–1961*, Olomouc, 1991, s. 58.

²⁸ Srov. CHAROUZ, Jindřich Zdeněk, *Biskup – vyznavač*, s. 58. KAPLAN, Karel, *Staat und Kirche in der Tschechoslowakei 1948–1952*, München, 1990, s. 117–118.

jednali pod vlivem těžkého strachu (metu gravi). Zrušení trestu je v takovém případě specialissimo modo rezervováno Apoštolskému stolci.²⁹

Po rozboru tzv. mexických fakult je zřejmé, že na jejich základě nemohlo dojít k tajným biskupským svěcením. První generace tajných konsekrací z let 1949 až 1950 se udála po předchozím jmenování ze strany Apoštolského stolce, jmenovací bulu obdrželi někteří tito nově jmenovaní a konsekrovaní biskupové o něco později. V průvodním dopise bylo povoleno, aby svěcení vykonal jeden, maximálně dva konsekrátoři za přítomnosti většího či menšího počtu svědků. To, že pozdější biskupská svěcení bývají spojována s tzv. mexickými fakultami, je zapříčiněno buď jejich mylnou interpretací, anebo úmyslně.

K pravděpodobně prvním utajeným konsekracím uskutečněným bez vědomí a souhlasu Apoštolského stolce došlo v roce 1951 v případě slovenských jezuitů. V tomto případě nemáme žádné archivní prameny, nebyly publikovány žádné dokumenty a popis události biskupských svěcení těchto jezuitů známe převážně jen z vyprávění jich samotných.³⁰

Na doporučení tajného zástupce viceprovinciála slovenských jezuitů vysvětil rožňavský biskup Róbert Pobožný v lednu 1951 ve skrytosti tehdy téměř třicetiletého, tajného novokněze Pavla Hnilicu za biskupa. Všichni zúčastnění si uvědomovali vážnost situace pro církev, našli odvahu jednat, přestože si byli dobře vědomi hrozcích církevních (i civilních) trestů. Když Hnilicovi samotnému hrozilo zatčení, konsekroval po poradě s týmž řeholním představeným dvaceti sedmi letého Jána Korce. Poté Hnilica emigroval do Rakouska. Odtud informoval Apoštolský stolec o vykonaných konsekracích; reakce Apoštolského stolce byla podle jeho vlastních slov: „To, co se stalo, bylo špatně.“³¹

²⁹ Svaté officium, dekret *De consecratione episcopi sine canonica provisione* ze dne 9. 4. 1951, in: *AAS* 43 (1951), s. 217–218.

³⁰ ĐURČEK, Karol, *Tajne svätení slovenskí biskupi v službe Cirkvi*, in: HUDAČEK, Milan (ed.), *Jezuiti na Slovensku v minulosti aj v súčasnosti*, Trnava, 2012, s. 183–194; HNILICA, Ján, VNUK, František, *Pavol Hnilica – biskup umlčanej Cirkvi*, sv. 1 (1921–1951), Trnava, 1992; sv. 2 (1951–1995), Trnava, 1996; HNILICA, Pavol, VNUK, František, *Rozhovory o ľuďoch, udalostiach a Božej добрote*, Bratislava, 2001; KOREC, Ján Chrysostom, *Od barbarskej noci*, Bratislava, 2004; KOREC, Ján Chrysostom, *Dni a roky po barbarskej noci 1950*, Bratislava, 2009.

³¹ HNILICA, Ján, VNUK, František, *Pavol Hnilica – biskup umlčanej Cirkvi*, sv. 2, s. 23. Korec ve svém pozdním textu tuto odpověď zpochybňuje, srov. KOREC, Ján Chrysostom, *Dni a roky po barbarskej noci 1950*, s. 47–48.

Teprve v roce 1954 byl Hnilica pozván do Státního sekretariátu Apoštolského stolce a byl informován o souhlasu papeže s postupem na Slovensku a o udělení rozsáhlých fakult pro pastorační pronásledované církve a měl získat také další instrukce. Tímto byla biskupská svěcení Pavla Hnilici a Jána Korce z pohledu církve legalizována.

Biskup Hnilica píše: „Oznámenie, ktoré som písomne dostal, bolo načisto anonymné, ani Korcovo meno, ani Slovensko, ani nič špecifické sa tam nespomínalo a adresované bolo provinciálovi jezuitov na Slovensku [...] Svätá stolica nielenže schválila biskupskú vysviacku J. Korca, ale mu priznala právomoc vysviacať nových biskupov podľa potreby, pravda, po porade s pátrom provinciálom.“³²

Biskup Hnilica sám byl ale v Římě považován spíše za personu non grata, jeho biskupská hodnost byla zveřejněna až během Druhého vatikánského koncilu. Biskup Korec podle vlastních slov obdržel z Říma tyto vzkazy: „Sv. stolec ví, čím ses stal přes Pavla.“ a „At’ jsou vždy dva, jeden skrytý, druhý činný.“³³

Dalšího biskupa bylo podle těchto instrukcí údajně možno vysvětit pouze v případě přímého osobního ohrožení či uvěznění jednoho z nich a jen po poradě s provinciálem řádu nebo s jiným rozvážným mužem z Tovaryšstva.³⁴

Po srovnání výpovědí biskupů Hnilici a Korce se nám vynoří hned několik otázek ohledně těchto fakult udělených slovenským jezuitům: Kdo byl adresátem těchto fakult – tajný biskup, nebo slovenský jezuitský provinciál, resp. jeho zástupce? Byla porada s provinciálem (nebo jiným rozvážným mužem z Tovaryšstva) nedílnou součástí těchto fakult? Kolik biskupských svěcení mohl jeden tajný biskup udělit? Musel být kandidát tajného biskupského svěcení členem jezuitského řádu?

Je až překvapivé, že tyto, ve srovnání s tzv. mexickými fakultami velmi krátké instrukce pro jezuitu, údajně nebyly dostatečně jasně formulovány a hlavně předávány. V roce 1955 vysvětil biskup Korec Dominika Kaľatu na biskupa, který po uvěznění Korce udělil v roce 1961 biskupské svěcení Petru Dubovskému. Podle jedné zprávy položil Dubovský, který tajně udržoval s Římem kontakt, ještě před přijetím svěcení do Říma dotaz ohledně svého „jmenování“ a svěcení přijal až po

³² HNILICA, Pavol, VNUK, František, *Rozhovory o ľudoch, udalostiach a Božej добрote*, s. 81.

³³ LIŠKA, Ondřej, *Církev v podzemí a společenství Koinotés*, s. 23.

³⁴ Srov. *ibid.* KOREC, Ján Chrysostom, *Od barsbarskej noci*, s. 124–125.

kladné odpovědi.³⁵ Údajně se k Dubovskému ale nedostala instrukce o nutnosti konzultace s představeným jezuitů, resp. s jiným moudrým spolubratrem, ani instrukce o podmínce členství kandidáta biskupského svěcení v jezuitském řádu.³⁶ Od biskupa Petra Dubovského se pak dále odvíjí linie biskupského svěcení Felixe Davidka.

Ve společenství Koinótés se hovořilo o existenci tzv. fakult papeže Pavla VI. Protože tzv. mexické fakulty byly na Felixe Davidka subdelegovány už dříve Ivanem Ljavincem, jedná se pravděpodobně v souvislosti s fakultami Pavla VI. o papežův souhlas s biskupským svěcením Felixe Davidka (a dvou jeho blízkých) a potvrzení Davidka jako ordináře. V červenci 1967 se uskutečnilo u P. Pavla Kučery u Norimberka setkání Jana Blahy s biskupem Hnilicou, který byl považován za přítele papeže Pavla VI. O tři měsíce později konsekroval biskup Dubovský Blahu v Praze. Den nato vysvětil Blaha Davidka na biskupa. Výpovědi zúčastněných, pokud se k této otázce vůbec vyjádřili, si v mnohém protirečí. A nikdo nezmiňuje písemnou zprávu Blahy o situaci v církvi i v Koinótés, která obsahuje i žádost o udělení „mandatum TAJNĚHO EPISCOPIA. Tento kandidát – byl vybrán a řádně tímto úkolem pověřen společenstvím nejlepších kněží a biskupů v žaláři [–] je Dr. F.M.D. Dále ve společnosti, která se vytvořila v posledních letech, bylo tajně dohodnuto a k tomu mám výslovné pověření žádat biskupské svěcení pro inženýra F. M. [František Mikeš] a pro mne [Jan Blaha], kteří bychom tuto hodnost potom doma předali, svěcení bychom měli v záloze pro případné úmrtí nebo podobně.“ Nepublikovaná zpráva z 10. 7. 1967 označená i s druhou podobnou zprávou jako “Dokumenty z Norimberka” se dostala až do Vatikánu. Kopie těchto zpráv obdržel totiž kardinál Miloslav Vlk od Mons. Jozefa Zlatňanského, pracovníka Kongregace pro nauku víry.³⁷

³⁵ LIŠKA, Ondřej, *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 23, kde je řeč o konzultaci s generálním představeným řádu.

³⁶ Tamtéž, s. 23.

³⁷ Viz soukromý archiv kardinála Miloslava Vlka; HNILICA, Pavol, VNUK, František, *Rozhovory o ľudoch, udalostiach a Božej добрote*, s. 82–83; KÚČERA, Pavel, PALÁN, Aleš, *Lágr*, Kostelní Vydří, 2009, s. 88–90; LIŠKA, Ondřej, *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 75–80; výpovědi Jana Blahy byly částečně publikovány in: STRAZZARI, Francesco, VLK, Miloslav, *O skryté církvi*, in: *Perspektivy 6* (červen 1996), s. 4–5; KONZAL, Jan, *Duch a nevěsta. Z dějin církevního podzemí ve 2. polovině 20. století*, Brno, 2010, s. 149.

Fakulty pro řeholní život

S velkou pravděpodobností byly v průběhu více než čtyřicetileté komunistické vlády v Československu uděleny jednotlivým řeholním rodinám (to jest uskupením řeholních řádů a kongregací jedné spirituality) různé fakulty či instrukce.

Damián Němec ve své studii o mimořádných kanonických opatřeních pro pokračování řeholního života v letech 1948–1989³⁸ rozlišuje na příkladu dominikánského řádu tyto fakulty: generálské (od magistra řádu), kongregační (od kongregace pro řeholníky a sekulární instituty) a fakulty papežské z roku 1980 – na jejich základě byla všem dominikánským kněžím udělena zpovědní jurisdikce pro území celého Československa, dále možnost křtít, biřmovat a oddávat – a to bez nutnosti zapisovat tyto úkony do farních matrik.

Dominikánskému provinciálovi byla udělena pravomoc dispenzovat od povinnosti časné či slavné profese před svěcením. Dominikánští terciáři směli být vysvěceni na trvalé jáhny v rámci řádu bez inkardinace ve své diecézi. Tyto fakulty byly předávány pouze ústně.

Podobné fakulty pro jezuitu potvrzuje také tehdejší provinciál P. Jan Pavlík SJ.³⁹ Bližší analýza těchto fakult pro řeholní život je v současné době nemožná, protože dosud nebyly publikovány.

Závěrem

Pokud některý čtenář tohoto článku čekal od tzv. mexických fakult „zázraky“, je jistě zklamán. Tyto fakulty byly příliš obsáhlé a k tomu i přes jasnou snahu Apoštolského stolce nebyly dostatečně uzpůsobeny situaci, ve které se katolická církev v Československu v 50. letech nacházela.

Ústní předávání instrukcí s sebou navíc neslo nebezpečí omylu. Pokud je známo, nikde jinde nedosáhly tyto mimořádné fakulty takové popularity a nezanechaly tak hluboký vliv jako právě v Československu. Nejasné rozlišování jednotlivých tajných fakult či instrukcí v některých případech, jejich nesprávná interpretace či

³⁸ NĚMEC, Damián, *Mimořádná kanonická opatření pro pokračování řeholního života v letech 1948–1989*, in: HANUŠ, Jiří, MAČALA, Pavol, MAREK, Pavel (eds.), *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*, Brno, 2010, s. 573–594.

³⁹ PAVLÍK, Jan, *Budou vás vydávat soudím. Dějiny české provincie T. J. v době komunistického útlaku v letech 1950–1990*, Praha, 1995, s. 175 a násl.; rozhovor P. Jana Pavlíka SJ s P. Józefem Augustynem *Země unavená pohanstvím*, in: AUGUSTYN, Józef, *Mají nám co říci?*, Kostelní Vydří, s. 64.

velmi kreativní přístup v jejich aplikaci měly pro církev v Československu dalekosáhlé důsledky. Např. množství přestupů ženatých mužů původně latinské církve *sui iuris* do církve řeckokatolické, jejich následné tajné kněžské svěcení a služba převážně v latinském obřadu byly mnohými vnímány jako zásadní problém ještě roky po sametové revoluci.

Resumé

Vedle fakult řádných, což byl soubor výjimek (dispenzí, licencí, privilegií, indultů) z obecného kanonického práva, které Apoštolský stolec pravidelně uděloval nunciům a ordinářům místních církví, byly těmto církvím v době ohrožení církve, především pokud byl přerušen jakýkoli kontakt, udělovány také fakulty mimořádné. V 50. letech v Československu se kromě známých tzv. mexických fakult objevila i další tajná zmocnění či instrukce: fakulty pro olomouckého arcibiskupa Matochu, pro jednotlivé řády a také instrukce pro slovenské jezuitu týkající se možnosti udělovat biskupské svěcení bez předchozí konzultace s Apoštolským stolcem.

Summary

Extraordinary Faculties in Czechoslovakia in Years 1948–1989

In addition to the ordinary faculties, i. e. the set of exceptions (dispensations, licenses, privileges, indultes) of general canon law, which the Apostolic See regularly granted to the nuncios and ordinaries of the local churches, these churches were also granted the extraordinary faculties at the time when the Church was endangered, especially if any contact was interrupted. In the 1950s, in addition to the well-known Mexican faculties, other secret authorizations or instructions appeared in Czechoslovakia: faculties for the Archbishop of Olomouc Matocha, for individual orders, and instructions for Slovak Jesuits concerning the possibility of ordaining bishops without prior consultation with the Apostolic See.

Zusammenfassung

Die außerordentlichen Gnadeerweise in der Tschechoslowakei in den Jahren 1948–1989

Über die ordentlichen Gnadeerweise, d. h. die Gesamtheit der Ausnahmen (Dispense, Lizenzen, Privilegien, Indulte) im Rahmen des allgemeinen kanonischen Rechts, hinaus, die der Heilige Stuhl regelmäßig den Nuntien und Ordinarien der Ortskirchen gewährt hat, waren diesen Kirchen in der Zeit der Bedrohung der Kirche, insbesondere wenn kein Kontakt mit der Kirche bestand, auch außerordentliche Gnadeerweise gewährt. In den 50er Jahren erschienen in der Tschechoslowakei, neben den bekannten sog. mexikanischen Gnadeer-

weisen, auch weitere geheime Bevollmächtigungen oder Instruktionen: Gnadeerweise für den Olmützer Erzbischof Matocha, für einzelne Orden, als auch Instruktion für slowakische Jesuiten, die die Möglichkeit einer Bischofsweihe ohne vorherige Konsultation des Heiligen Stuhles betrafen.

Riassunto

Le facoltà straordinarie in Cecoslovacchia tra 1948–1989

Tranne le facoltà ordinarie le quali erano un insieme d'eccezioni (dispense, licenze, privilegi, indulti) dal diritto canonico comune che la Santa Sede regolarmente concedeva al nunzio apostolico e agli ordinari delle chiese locali, anche facoltà straordinarie furono concesse alle chiese nel periodo di pericolo per la Chiesa soprattutto se erano interrotti contatti con loro. Negli anni cinquanta in Cecoslovacchia esistevano non solo le cosiddette facoltà messicane ben note ma anche altre licenze ed istruzioni clandestine: per l'arcivescovo di Olomouc dr. Matocha, per alcuni ordini religiosi ed anche per i gesuiti slovacchi che riguardavano la consacrazione vescovile senza la previa consultazione con la Santa Sede.

Klíčová slova: katolícká cirkev, komunistický režim, Československo, útlak cirkve, kano-
nické právo, mimořádné fakulty, mexické fakulty, tajná svěcení

Keywords: Catholic Church, Communist regime, Czechoslovakia, oppression of Church,
canon law, extraordinary faculties, Mexican faculties, secret ordination

Autorka

ICLic. Eva Vybíralová, Ph.D., narozena v roce 1982, absolvovala studium teologie a religionistiky v Praze, Jeně a Erfurtu (2007), licenciát kanonického práva v Münsteru (2010) a doktorské studium teologie v Erfurtu a Praze (2017). Ve své dizertaci se zabývala tématem skryté církve a tajných svěcení v Československu. V současnosti pracuje jako defensor vinculi církevních soudů v Praze a v Berlíně a dále jako historička v Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze.

ICLic. Eva Vybíralová, Ph.D., born in 1982, graduated in Theology and Religious Studies in Prague, Jena and Erfurt (2007), was awarded a licentiate of Canon Law in Münster (2010) and doctorate in Theology in Erfurt and Prague (2017). In her dissertation she dealt with the topic of the hidden church and secret ordinations in Czechoslovakia. She is currently active

as a defensor vinculi at the ecclesiastical courts in Prague and Berlin, and as a historian at the Institute for the Study of Totalitarian Regimes in Prague.

ICLic. Eva Vybíralová, Ph.D., geb. in 1982, absolvierte Studium der Theologie und Religionswissenschaft in Prag, Jena und Erfurt (2007); sie erwarb Lizenziat des kanonischen Rechts in Münster (2010) und absolvierte Doktorandenstudium der Theologie in Prag und Erfurt. Sie befasste sich in ihrer Dissertationsarbeit mit dem Thema der verborgenen Kirche und Geheimweihen in der Tschechoslowakei. Zur Zeit arbeitet sie als Eheverteidiger (defensor vinculi) an den Kirchengerichten in Prag und Berlin und als Historikerin des Instituts für die Forschung der totalitären Regimes.

ICLic. Eva Vybíralová, Ph.D. nata nel 1982, è laureata in teologia e scienze religiose a Praga, Jena e Erfurt (2007), le è stato conferito il licenziato in diritto canonico a Münster (2010) e il dottorato di ricerca a Erfurt e Praga (2017). Nella sua tesi di ricerca si è occupato della chiesa clandestina e di ordini sacri conferiti clandestinamente in Cecoslovacchia. Attualmente lavora da difensore del vincolo presso tribunali ecclesiastici a Praga e Berlino e da storico nell' Istituto per lo studio dei regimi totalitari a Praga.

ICLic. Eva Vybíralová, Ph.D.

Ústav pro studium totalitních režimů

Branické nám. 777/2

147 00 Praha 4 – Braník

e-mail: eva.vybiralova@ustrcr.cz